

pomembnejše gradivo v domačih in tujih arhivih

Po sledovih misijonarja Friderika Barage v filmu

Ivan Nemanič

V začetku osemdesetih let je Arhiv SRS obogatil svojo filmsko zbirko s filmom *Sledovi*, ki pripoveduje o življenju in delu misijonarja Friderika Barage med Indijanci na območju Velikih jezer v Severni Ameriki. Film so pri nas predvajali v župnijskih skupnostih, širši slovenski javnosti pa ni poznan. Arhiv je hkrati s filmom prevzel tudi prospekt s podatki o ustvarjalcih filma. Tone Zrnee, slovenski lazarist v Torontu, je bil zgodovinski svetovalec, pobudnik snemanja filma in pisec scenarija. Veliko pozornosti je posvetil študiju življenja in dela Friderika Barage na prostranstvih Velikih jezer. O njem je napisal obsežno študijo. Idejo o filmu je uresničil tudi v sodelovanju s slovensko dopolnilno šolo v župniji Marije Pomagaj v Torontu. Film sta režirala Tone Zrnee in Joseph Silway, ki je bil snemalec na območju Velikih jezer, Ljubo Struna pa v Sloveniji. V Ameriki so snemali film v letih 1972–1973, v Sloveniji pa 1973–74. Posneti material je montiral Joseph Silway. Za glasbo je poskrbel Jože Osana, zvok pa posnel Frank Kus ml. Tekst v filmu bere Tone Zrnee. Po njegovi predlogi je besedilo za angleško verzijo napisala Marija Babič (angleško govori v filmu Marjan Resnik). Barvni film je izdelala tvrdka Production Film Makers Association, 330 Adelaide St., Toronto, na 16 mm in super 8 traku. Posneli so ga tudi na kaseto.

Snemalec filma nas s kamero popelje po krajih in poteh, ki jih je obiskoval in obšel misijonar Baraga od domovine v Sloveniji, kjer je sprva deloval preko mesta Harbor Springs, na obali Michiganškega jezera do zadnje življenjske postaje v Marquetteu. Spotoma si ogledamo cerkvice in misijonske postaje, ki jih je zgradil Baraga v desetletjih svojega delovanja med Indijanci. V letih 1864–66 je bil prvi škofijski sedež in središče misijonske dejavnosti škofa Friderika Barage v kraju Sault St. Marie. V hiši, kjer je živel, so pozneje uredili njegov muzej. V njem so ohranjeni eksponati iz njegovega časa: križev pot (okvirji so ročno delo Barage), njegov doprni kip, krplje, ki jih je uporabljal v snežnih zametih, škofovski sedež, originalni Baragov škofovski grb in križ ter nekatere indijanske zanimivosti. Kmalu je Baraga prenesel škofijski sedež v Marquette, v mesto ob južni obali Gornjega jezera. V cerkvi so ohranjeni nekateri osebni predmeti škofa Friderika Barage, škofovski prestol, kelih (dar avstrijskega cesarja Franca Jožefa), mašni plašč, misijonski križ, škofovski prstan in pečat, brevir, Baragov dnevnik 1852–63 in drugo. Obču-

dujemo njegovo znanstveno in publicistično delo, saj je poleg drugega napisal slovnico in slovar indijanskega čipevskega jezika, ki sta tudi razstavljeni v muzeju.

Ob popotovanju po obalah Velikih jezer nas pritegnejo izbrani posnetki krajev in krajine, ki danes privlačijo turiste od blizu in daleč. Pred kamero nastopijo Indijanci – Očipveji v svojih živopisnih oblačilih, obiščemo njihova bivališča in borne kočice. V tem delu je film nekoliko preobsežen in se rahlo odmakne od svojega naslova, čeprav je vse prikazane kraje prehodil misijonar Baraga in povsod lahko zasledimo njegove stopinje. Dovršeno fotografijo dopolnjuje pripoved Toneta Zrneca v lepi, kleni slovenščini.

Obširno bo film *Sledovi* predstavljen v Inventarju Arhiva Republike Slovenije. Pri obdelavi filma smo uporabili poleg prospekta tudi pismo Toneta Zrneca o pripravah in snemanju filma. O filmu je pisal tudi dr. Drago Klemenčič v *Družini*, št. 24, leto 1982.

Arhivsko gradivo republiške mladinske organizacije za obdobje 1945 – 1964 s poudarkom na gradivu mladinskih delovnih brigad

Mateja Jeraj

Fond republiške mladinske organizacije za obdobje 1945 – 1964 vsebuje gradivo, ki je nastalo pri delovanju CK ZMS v letih 1963 in 1964 (naziv CK ZMS ostane nespremenjen do leta 1969, ko se CK ZMS preimenuje v Republiško konferenco ZMS), CK LMS v letih 1949 – 1963, GO LMS v letih 1946 – 1949 in GO ZMS v letih 1945 in 1946. Gradivo za obdobje 1945 – 1964 je Arhiv Republike Slovenije prevzel leta 1974.

Arhiv Republike Slovenije hrani le manjši del gradiva republiške mladinske organizacije za obdobje 1945 – 1959, večji del gradiva iz tega obdobja se namreč nahaja v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino, kjer hranijo gradivo Pokrajinskega komiteja SKOJ za Slovenijo za leta 1943 – 1945 (42 fasciklov), gradivo GO ZMS oziroma CK LMS za obdobje 1945 – 1959 (91 fasciklov) in gradivo treh

okrajnih komitejev (OK) LMS: OK LMS Ljubljana za obdobje 1957 – 1965 (23 fasciklov), OK LMS Kranj za obdobje 1957 – 1962 (30 fasciklov) in OK LMS Celje za obdobje 1959 – 1965 (87 fasciklov). Za vse fonde je izdelan sumarni popis.

Zato hrani Arhiv Republike Slovenije le nekatere fragmente arhivskega gradiva republiške mladinske organizacije za obdobje 1945 – 1959 in sicer: za leta 1945 – 1959 finančni arhiv, personalni arhiv in gradivo o mladinskih delovnih brigadah, za čas po letu 1950 pa tudi gradivo, ki se nanaša na delavsko mladino, šolsko problematiko, mladino v gospodarstvu, mednarodne odnose, prosti čas mladih (filmska dejavnost, mladinski klubi in društva) in gradivo Mladinskega doma Bohinj.

Večji del fonda republiške mladinske organizacije, ki se nahaja v Arhivu Republike Slovenije, predstavlja gradivo GO oziroma CK za obdobje 1960 – 1964. Ohranjeni so zapisniki kongresov mladinske organizacije, plenarov CK LMS, republiških konferenc, zapisniki sej predsedstva in sekretariata CK LMS oziroma ZMS ter delovna poročila in informacije, zapisniki raznih posvetovanj in razgovorov, delovna poročila in drugo gradivo komisij CK LMS oziroma CK ZMS, poleg tega pa še gradivo Mladinskega doma Bohinj. V okviru fonda republiške mladinske organizacije se nahaja tudi gradivo okrajnih in občinskih komitejev LMS oziroma ZMS, predvsem sejni zapisniki in razna poročila okrajnih in občinskih konferenc, ki vsebuje največkrat zapisnike konferenc, letna delovna poročila o delu mladinske organizacije v okraju ali občini, analize konferenc in informacije, kandidatne liste in referate. Manjši del tega gradiva predstavljajo razni dopisi in poročila o posameznih delovnih akcijah, ki se nanašajo na različna delovna področja mladinske organizacije. V okviru fonda republiške mladinske organizacije se nahajajo tudi deli gradiva različnih organizacij, ki so sodelovale z mladinsko organizacijo in v katere se je vključevala tudi mladina: Zveza študentov Jugoslavije (ZŠJ) – Univerzitetni odbor ZŠJ na ljubljanskih visokošolskih zavodih, Zveza tabornikov, Poštniška zveza, Planinska zveza, Brodarska zveza, Plesna zveza itd. Poleg spisovnega gradiva so ohranjene tudi evidencije – delovniki.

Gradivo za leta 1960 – 1964 je dobro ohranjeno, vendar pa je popolnost gradiva težko določiti zaradi neurejenega in nedoslednega pisarniškega poslovanja mladinske organizacije. Iz gradiva in iz prevzemnega seznama je razvidno, da gradivo arhivu ni bilo izročeno v celoti. Ohranjen je tudi dopis CK ZMS in odgovor takratnega Državnega arhiva LRS z dne 18.3. 1963, ki se nahaja v škatli št. 521, arhivska številka 18, in vsebuje dovoljenje za uničenje nepomembnega gradiva. Priložen je tudi seznam tega gradiva, ki ga je potrdila komisija pri CK ZMS in komisija Državnega arhiva LRS.

OHRANJENOST GRADIVA O MLADINSKIH DELOVNIH BRIGADAH (MDB) IN MLADINSKIH DELOVNIH AKCIJAH (MDA)

1. Gradivo o MDB in MDA v Arhivu Republike Slovenije

Zaradi velikega zanimanja uporabnikov za gradivo o MDB in MDA v zadnjih letih smo se odločili, da bomo stanju in ohranjenosti tega gradiva posvetili posebno pozornost. Zaenkrat se uporabniki sicer še vedno najbolj zanimajo za gradivo o MDB in MDA iz obdobja pred letom 1950, vendar pa se večja tudi interes za gradivo po letu 1950 in delno tudi za obdobje po letu 1960.

Čeprav je gradivo republiške mladinske organizacije za obdobje 1945 – 1959, ki se nahaja v Arhivu Republike Slovenije, le fragmentarno ohranjeno, pa je tudi za to obdobje ohranjenega nekaj gradiva, ki se nanaša na MDB in MDA. Veliko bolje je ohranjeno gradivo za čas po letu 1959.

Gradivo o MDB in MDA za obdobje 1945 – 1964 se nahaja v celoti v devetih škatlah (št. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 35, 36, 50), deloma pa še v štirinajstih škatlah (št. 14, 15, 17, 19, 20, 23, 24, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56) in vsebuje podatke o zveznih in lokalnih delovnih akcijah. Ohranjeni so zapisniki posvetovanj o delovnih akcijah, zapisniki sej in delovna poročila oddelka oz. komisije za delovne akcije pri GO oziroma CK republiške mladinske organizacije, sejni zapisniki republiškega štaba za MDA, štabov pri okrajnih komitejih in štabov posameznih brigadnih konferenc, plani delovnih akcij, poročila o zveznih in lokalnih delovnih akcijah, poročila o mobilizaciji za delovne akcije, poročila o življenju in delu MDB, pravilniki o MDA, brigadirski dnevniki in časopisi, delovne pogodbe za MDB, gradivo o seminarjih, tečajih, o podelitvi priznanj in o proglastitvah MDB za udarne brigade, gradivo o zdravstveni zaščiti, tehnični vzgoji, družbenopolitični aktivnosti, prehrani in preskrbi na MDA ter razno drugo gradivo, ki se nanaša na MDB in MDA.

Žal so sezname brigadirjev, po katerih uporabniki največ povprašujejo, redki. Sezname brigadirjev za čas pred letom 1952 niso ohranjeni, nekaj seznamov obstaja za obdobje 1952 – 1958, pogostejši pa postanejo šele po letu 1958. Nahajajo se v škatlah št. 4, 5, 7, 35 in 36. Nekatere podatke o posameznih brigadirjih sicer lahko najdemo tudi za isto obdobje, za katero poimenski sezname niso ohranjeni, ker obstaja nekaj seznamov članov štabov posameznih brigad, nekaj seznamov pohvaljenih brigadirjev, sezname sprejetih v ZK, sezname udarnikov ipd., vendar pa so možnosti zelo majhne.

2. Gradivo o MDB in MDA v drugih arhivih v Sloveniji

Čeprav hrani arhiv Inštituta za novejšo zgodovino velik del gradiva republiške mladinske organizacije za obdobje do leta 1959, pa je gradiva MDB in MDA zelo malo, seznamov brigadirjev pa sploh ni.

Gradivo mladinske organizacije na nižjih nivojih hranijo tudi zgodovinski in pokrajinski arhivi, razen Zgodovinskega arhiva v Celju, ki tega gradiva še ni prevzel. Zaradi pogostih organizacijskih sprememb, mnogokratnih selitev, fluktuacije kadrov in neurejenega pisarniškega poslovanja je gradivo mladinske organizacije izmed vseh družbenopolitičnih organizacij v slovenskih arhivih v povprečju

najslabše ohranjeno. Veliko gradiva je bilo uničenega ali izgubljenega. Zato je gradiva o MDB in MDA malo, sezname brigadirjev pa so marsikje sploh prava redkost. Precej gradiva mladinske organizacije na občinskem nivoju se še vedno nahaja pri ustvarjalcih, največkrat zaradi pomanjkanja prostora v arhivskih ustanovah. Zaradi tega obstaja možnost, da ustvarjalci hranijo gradivo o MDB in MDA ter s tem tudi sezname brigadirjev.

Pokrajinski arhiv Maribor hrani za obravnavano obdobje le en fond in sicer gradivo OK LMS Maribor za čas od leta 1955 do 1965, gradivo do leta 1955 pa za to območje ni ohranjeno. Seznamov brigadirjev ni, pojavijo se šele v novjšem gradivu.

V Zgodovinskem arhivu Ptuj hranijo gradivo okrajnega in občinskega komiteja Zveze mladine Ptuj za čas od 1948 do 1960. V okviru teh fondov se nahajajo sezname brigadirjev Ptujske mladinske delovne brigade, deloma tudi Vzhodno-Štajerske brigade za leta 1951, 1952, 1956, 1957, 1958 in 1960, ki sta sodelovali na delovnih akcijah Doboj – Banja Luka, Logatec – Gomilsko, Prem, Ljubljana – Zagreb in Lenart.

V Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici se nahaja tudi gradivo odborov oziroma komitejev mladinskih organizacij za obdobje 1944 – 1965 in sicer gradivo okrožnega odbora ZSM za Tolminsko ter okrožnega komiteja SKOJ za Tolminsko za leta 1944 do 1946, največji del pa tvori gradivo okrajnega in občinskega odbora oziroma komiteja LMS oziroma ZMS za obdobje do leta 1965. Za čas od leta 1945 do 1947 hrani ta arhiv tudi nekaj gradiva odborov in aktivov Zveze komunistične mladine Julijske krajine (ZKMJK) in Zveze antifašistične mladine Julijske krajine (ZAMJK), za tolminsko, bovško, kobariško in goriško območje. Zaradi organizacijskih in teritorialnih sprememb hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici tudi del gradiva mladinske organizacije z idrijskega območja. Ohranjeni so sezname brigadirjev iz novogoriškega področja, ki so se udeležili nekaterih zveznih delovnih akcij (npr. Brčko – Banoviči) in delovnih akcij na novogoriškem območju (npr. gradnja Nove Gorice).

V Pokrajinskem arhivu Koper hranijo za obdobje 1945 – 1964 majhen del gradiva občinskega komiteja ZMS Piran za čas od 1959 do 1968, precej več gradiva pa je ohranjenega za fond OK ZMS Koper s predhodniki za obdobje 1945 – 1965. Gradivo o MDB in MDA je ohranjeno za obdobje po letu 1951, vendar se prvi sezname brigadirjev pojavijo šele z letom 1958. Za leta 1958 do 1964 je ohranjeno gradivo naslednjih mladinskih delovnih brigad: Darko Marušič, Karel Destovnik, Pinko Tomažič I., II., Štefan Kovač, Vinko Rodrišič VI., Kranjsko-koprski brigade in Ljubljanske brigade za leto 1958, Jože Srebrnič, Srečko Kosovel, Elvira Vatovec, Dragotin Kette in Boris Kidrič za leto 1959, Rudi Brkine, Bazoviške žrtve in Tone Tomšič za leto 1960, Anton Šibelj in Janko Premrl za leto 1961, Miran Jarc in Janko Premrl za leto 1962, Jože Srebrnič, Darko Marušič in podatki o delovni akciji Skopje 1963 za leto 1963, Karel Destovnik, Srečko Kosovel in 14. divizije za leto 1964.

Zgodovinski arhiv Ljubljana hrani v Ljubljani

gradivo četrtnega odbora ZMS Ljubljana – Center za leta 1945 in 1946, ki vsebuje tudi sezname brigadirjev nekaterih ljubljanskih mladinskih delovnih brigad, nekaj seznamov komandnega kadra in nekaj seznamov odlikovanih in udarnikov iz nekaterih ljubljanskih srednjih šol v letih 1945 in 1946.

Enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana za Gorenjsko s sedežem v Kranju, za Škofjo Loko in za Idrijo sicer hranijo večje ali manjše dele gradiva mladinske organizacije na svojem področju, vendar sezname brigadirjev niso ohranjeni.

Enota za Dolenjsko in Belo krajino s sedežem v Novem mestu pa hrani gradivo o MDB in MDA, ki vsebuje tudi sezname brigadirjev po posameznih brigadah, ki so se udeležile naslednjih delovnih akcij: Brčko – Banoviči 1946, Šamac – Sarajevo 1947, Novomeška delovna brigada Rog 1947, proga Dutovlje – Sežana 1948, avtocesta Zagreb – Beograd 1948, gradnja Nove Gorice 1948, gradnja avtoceste Nova Gradiška 1949 in Doboj – Banja Luka 1951.

Pregled ohranjenosti gradiva o MDB in MDA v drugih arhivih smo podali na podlagi spodaj navedene literature in dodatnih informacij, ki so nam jih posredovali posamezni arhivi. Ker je gradivo mladinske organizacije večinoma še neurejeno, ni bilo mogoče zbrati natančnejših podatkov o stanju tovrstnega gradiva.

LITERATURA

1. Metka Gombač, Gradivo mladinske organizacije po letu 1945 v Arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Arhivi VI, Ljubljana 1983, št. 1 – 2, str. 81 – 84. — 2. Liljana Ciglar, Gradivo družbenopolitičnih organizacij v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Arhivi VI, Ljubljana 1983, št. 1 – 2, str. 55 – 57. — 3. Ivanka Zajc – Cizelj, Družbenopolitične organizacije in njihovo arhivsko gradivo na območju Zgodovinskega arhiva v Celju, Arhivi VI, Ljubljana 1983, št. 1 – 2, str. 59 – 61. — 4. Slavica Tovšak, Pregled fondov družbenopolitičnih organizacij v Pokrajinskem arhivu Maribor, Arhivi VI, Ljubljana 1983, št. 1 – 2, str. 62 – 63. — 5. Marija Hernja – Masten, Pregled gradiva družbenopolitičnih organizacij in društev v Zgodovinskem arhivu Ptuj, Arhivi VI, Ljubljana 1983, št. 1 – 2, str. 91 – 93. — 6. Vlasta Tul – Jurij Rosa, Arhivsko gradivo društev in družbenopolitičnih organizacij na področju Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Arhivi VII, št. 1 – 2, str. 29 – 33. — 7. Arhivski fond in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SR Sloveniji, Beograd 1984.

Pregled gradiva o zaplembah, agrarni reformi in nacionalizacijah v Zgodovinskem arhivu Ptuj

Marija Hernja Masten

V referatu navajam tiste fonde, v katerih se nahaja gradivo, ki se nanaša na zaplembe, agrarno reformo in nacionalizacijo. Gradivo je možno najti še v drugih manjših fondih, zbirkah in privati, vendar se v referatu omejujem le na tiste fonde, v katerih so te kategorije gradiva bolj zastopane.